

Otázka: Filozofické teorie

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): chestnut

Vývoj gnoseologických a ontologických teorií v dějinách filozofie. Hmota, prostor, čas.

Gnoseologie - termíny

- jedna ze základních disciplín filozofie
- zkoumá lidské poznání, jeho vznik, proces, předmět
- ZFO: Zdali je svět poznatelný?
- řec.: gnosis = poznání, logos = věda => věda o poznání
- lat. podoba: noetika = nauka o poznání -> noetická literatura - Karel Čapek (trilogie - Hordubal, Povětroň, Obyčejný život)
- epistemologie - nauka o vědeckém poznání světa (není součástí filozofie)
- pojmy: - poznání samotné - cílevědomá lidská činnost, kterou si člověk osvojuje skutečnost za účasti smyslů,
skrze psychické stavy a procesy, včetně racionálního poznání, často se zapojují

iracionální prvky/ zkušenost (intuice, vůle) => výsledkem je poznatek

- objekt - to, co se snažíme poznat X subjekt - ten, kdo poznává

Gnoseologie jako věda, problémy

1) ZFO: Je svět poznatelný?

=> agnostici optimisté -> věří v poznatelnost světa

agnostici pesimisté -> nevěří v poznatelnost, pochybují -> od učených skepsí po metodické skepse ->

pochybnost = metoda (Descartes - „Cognito ergo sum.“)

agnostik - zaujímá postoj, který se odmítá vyjádřit k poznatelnosti světa -> zkušenost není schopna tak

složitou věc řešit, pojmenovat

- problémy gnoseologie: 1) co poznávat? - Koperníkovský obrat v 17. stol.) -> objekt se přesouvá k subjektu

2) možnosti lidského poznávání světa? - Jsme my jako lidé schopni svět poznat?

(trópy, idoly)

3) cesty poznání? - Jakou roli hrají smysly, jakou rozum, jakou víra,.....?

sv. Augustin: „Věř, abys rozuměl.“

sv. Tomáš Akvinský: rozum + víra = rovnocenné

4) hranice člověka? - Jak daleko může člověk dojít v poznání?

(Immanuel Kant: svět věcí o sobě, svět věcí o nás)

5) (2. pol. 19. stol.) - Existuje pravdivé poznání? Existuje něco jako objektivní pravda?

- verifikovatelnost / falzifikovatelnost poznání
- př.: geocentrismus -> heliocentrismus -> Kepler -> ...

6) pravdivost a sdělitelnost - tím se zabývá hermeneutika

Historický vývoj gnoseologie

ANTIKA

- Sofisté - relativizace poznání (je svět poznatelný?)
- etický relativismus - tvoří ten, kdo není dokonalý -> vznik nedokonalého
- gnoseologický relativismus - vše plyne, nic není stálé
- Prótagorás z Abdéry - „Mírou všech měr je člověk, jsoucích, že jsou, a nejsoucích, že nejsou.“
- Gorgiás z Leontín - „Nic není. I kdyby něco bylo, nemohli bychom to poznat, i kdybychom to mohli poznat, nemohli bychom to sdělit druhým.“
- Aristotelés - vědecký přístup na základě zkušenosti, 1. velký systematik (dělení rostlinných a živočiš. druhů)
- spis Logika = Organon - nástroj ke správnému myšlení (sylogismus)
- Eleaté - popírají existenci prázdného prostoru -> svět je strnulý, nevyvíjí se
- Zenón z Eleje - aporie - důkazy proti pohybu (letící šíp)
- Atomisté - svět i duše jsou tvořené atomy (primární, sekundární vlastnosti) -> existuje volný

prostor -> svět se vyvíjí

- Leukippos - optimista - vše existuje z nějakého důvodu, poznání je individuální
- škola Efeská - Herakleitos - „panta rei“ (řeka plyne) -> boj protikladů - příčina změn -> svět se vyvíjí

STŘEDOVĚK

- rozum, víra, dogmata
- sv. Augustin - „Věř, abys rozuměl.“
- sv. Tomáš Akvinský - rozum + víra
- 5 důkazů boží existence: 1. existují změny => existuje prvotní impuls
- 2. vše má svoji příčinu => musí být prvotní příčina
- 3. věci existují nebo neexistují => musí existovat nutnost
- 4. skutečnost se dělí dle stupňů dokonalosti -> musí existovat nejvyšší dokonalost
- 5. v uspořádání věcí je smysl, je i ve směřování věcí => musí existovat něco, co dané věci řídí
- Pierre Abélard - „Nelze věřit něčemu, čemu nerozumím., „Poznávám, abych věřil.“
- „vyřešil spor o univerzálie“

NOVOVĚK - rozmach gnoseologie, empirická metoda

- Galileo, Koperník, Kusánský, Bacon (idoly, metoda indukce) „Ani mravenec, ani pavouk, ale včela.“ racio + empirické poznání
- 17. stol. Koperníkovský obrat
- I. Kant - snaha umazat z racia i empir.
- popis apriorního poznání - bez zkušenosti (velký třesk)
postpriorního poznání - získané na základě zkušenosti
- J. Locke + I. Kant - „Nic není v rozumu, co dříve nebylo ve smyslech, kromě rozumu samého.“
- 4 obsahy vědění - čas, prostor, příčinnost, zákonitost
- 19. stol. - dělení na: scientistní - reakce na iracionalismus (filozofie života, filozofie existencialismu)
antropologický proud - (vůle, intuice, naděje)
- fenomenologie - zabývá se zkušeností, tím, jak se věci samy člověku ukazují v jeho vlastním vědomí
- výjimka, cíl - čisté fenomény odproštěné od zkušenosti
- nezkoumá jevy, ale jak my vnímáme (jevy v čisté podobě)
- Jan Patočka - předmětem nejsou dějiny, ale to, co dělá dějiny dějinami -> proces na pozadí
- hermeneutika - za své bere zpřístupnění laikovi
- nauka o metodách správného chápání a porozumění textů (náboženských, filozof., právních)
- 20. stol. - mnoho proudů, filozofie opouští metafyziky

- dostává se na úroveň filozofie jazyka (pravdivost a sdělitelnost)

Ontologie

- ontologie – základní filozofická disciplína – nauka o bytí
- ZFO: jaký je svět?
- bytí – je základní vlastnost jsoucna, vše, co náleží k životu
- jsoucno – je přítomnost ve vztahu k univerzu nebo univerzum samo
- individuální život – život jedince
- ontos = bytí, logos = věda

Hmota, prostor, čas a vztah mezi nimi -> pohyb, vývoj, nevývoj

Anzenbacher – rozdělil substance

substance

nehmotná

(idealismus, kvantita)
materialistická)

živá

(oživená) = živá bytost

neoduševnělé

smyslová (živočich)

hmotná

(těleso zaujímá prostor, kvalita –

neživá

(neoživená), neživá příroda,

nesmyslová (rostliny)

rozumná	nerozumná
(člověk)	(zvířata)

Co je samotný prostor?

- existují 3 druhy jsoucna: tělesa, živé bytosti, živočichové (prapodstaty jsoucna), 1 druh podřízení

- Aristotelés - Jaké jsou vlastnosti těles?

- jsou rozprostřená - zaujímají prostor -> využívají to, aby mohla hraničit s jinými tělesy

= KOEXTENZITA (např.: klářiňy hranice)

- jsou mobilní - pohybují se, jsou aktivní, mění polohu

- činnost těles - tělesa na sebe navzájem působí (přitahují se X odpuzují se)

- slepice a vejce (hýla a morfé -> spojení zapříčiní 1. hybatel)

PROSTOR JE HMOTNÉ NEBO NEHMOTNÉ POVAHY?

- říká: není tělesný, ani netělesný

- má velikost, nemá hmotu

=> není látka, ani forma, ani zdroj pohybu => prostor NENÍ NIC

- tvoříme jej negativně na tělesech; je tam, kde je těleso

- skutečné objektivně je těleso -> je koextenzitou míst

=> PROSTOR NENÍ NIČÍM, NENÍ-LI TAM TĚLESO

- prázdnota neexistuje

- i v prázdném prostoru, kde není těleso, se něco děje -> musí existovat něco, co vše uvádí

ve změny: zavádí ÉTHER

-> fyzika to označuje pole

- působením probíhají vzájemné síly, vlnění, energie -> je toho nekonečné množství

-Einstein -> vlnění a síly nám zakřivují prostor (Einstein) -> ČASOPROSTOR

=> nemůžeme zakřivit prostor bez změny plynutí času (OTR formuloval r. 1915)

- r. 1921 dostal Nobelovu cenu za vysvětlení fotoefektu a zásluhy o teoretickou fyziku

- časoprostorová dimenze, čas plyne všude různě

- Einstein to jen spočítal, doloženo o 60 let později empiricky

- sporný podíl na programu zpracování jaderné energie (ve vojenství) -> poukázal na Něm.

- přizván do USA, odmítl -> člen antimilitaristického hnutí

- někteří filozofové tvrdí, že by se čas mohl stále opakovat, jelikož celý čas existuje v jednom okamžiku

- Stephen Hawking - potvrzuje existenci času jednoduchým tvrzením: Jedeme-li autem, jedeme do kopce,

zatočíme a jedeme určitou dráhu, jako délku. To jsou tři dimenze, ale ještě jedeme nějakou

dobu, to je jasný důkaz o existenci času

- dílo: Stručná historie času

OTÁZKA KONEČNOSTI A NEKONEČNOSTI VESMÍRU

- Giordano Bruno - myšlenka nekonečného vesmíru (svět je složen z monád,...)
- Platón - vesmír je nekonečný
- Aristotelés - vesmír vnímá jako ohraničené těleso
- říká: „Je zřejmé, že těleso vesmíru není nekonečné.“ -> je konečný
- další názory: - do současnosti existují pouze matematické modely vesmíru
- Isaac Newton - sestavil 1. model prostoru a času -> uveřejnil v principech matematiky
- pro něj je to prostor
- čas považuje za věčný a neměnný
- vesmír dle něj stvořen před několika tisíci lety
- spor o diferenciální počet s Leibnizem - vyhrál Newton (člen Royal Society = králov. společ.)
- bod singularity - (o nekonečné hustotě hmoty a energie - rozpínání vesmíru), velký třesk
- Galileo Galilei - pokračuje v koperníkových názorech heliocentrismu
- psal o tom italsky -> šíření mezi lidmi
- 2. stol. po koper. 1616 -> církve: koperníkánsství je kacířské učení -> Galileo odvolal
- znovu po r. 1632
- dílo: Dialog o 2 systémech světa (nucen odvolat před inkvizičním soudem)
- sv. Augustin - čas vnímám, nevím podstatu
- čas spojen s pohybem (př.: ciferníkové hodiny, růst člověka, smrt)
- je tam, kde je subjekt, který ho vnímá -> objektivně neexistuje

- od 20. stol. je čas neodlučitelně spjat s prostorem - časoprostor - Einstein